

HÜKÜMET PROGRAMLARINDA MADENCİLİĞİN YERİ

Ahmet KARTALKANAT MTA Genel Müdürlüğü, Maden Etüd Dairesi, ANKARA

Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar 49 Cumhuriyet hükümeti kurulmuştur. Hükümet programları incelendiğinde görülecektir ki, genellikle ilk 15 yıl içinde Cumhuriyetin kurulması, devrimlerin yapılması ve bu devrimlerin oturması için verilecek uğraşlarla zirai konulara oldukça geniş yer verilmiştir.

Madencilik konusuna, ilk defa, Cumhuriyetin ilanından önce yönetimde bulunan İcra Vekilleri Heyeti'nin programında değinilmiştir (14.8.1923).

Cumhuriyet döneminde; bazı hükümetler bir program getirmezken, bazı hükümetler programlarında madencilik konusuna değinmemiş, genel ekonomik konular arasında geçiştirmiş, bazı hükümetler de madencilige oldukça ayrıntılı bir şekilde yer vermişlerdir. 1.11.1937 'de kurulan Celal Bayar Programı ekonomik konular ve madencilik bakımından ayrıntılı bir program olup, daha sonra göreve gelen hükümetlerin programlarında ise madencilik açısından farklı yaklaşımlarda bulunulmuştur.

Madencilik alanında görülen kamu-özel sektör kavgasının yansımaları hükümet programlarında da görmek mümkündür. Bunun en ilginç örneği 1. ve 2. Erim Hükümetlerinin programlarında bulunmaktadır.

1. Erim Hükümetinin programında "Linyit üretimi ve dağıtımı devlet eliyle yapılacaktır..... Buradaki gibi stratejik madenler yurt ekonomisindeki önemi ve yerine göre devleşleştirilecek ve her halde madenlerimiz yabancı etkilerden kurtarılacaktır" şeklinde yaklaşımda bulunurken, hemen ondan sonra kurulan 2. Erim Hükümetinin programında madencilikle ilgili böyle ibarelere yer verilmediğini, sadece "..... boraks ve benzeri stratejik madenler konusunda milli menfaatlere aykırı durumun düzeltilmesi için gerekli çalışmalar yapılacaktır." demek suretiyle sorunun geçiştirildiğini görüyoruz. (1)

Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar, programlarında madencilige yer veren hükümetlerin madencilikle ilgili yaklaşımları aşağıdadır. Bir karşılaştırma yapmak amacıyla, doğal kaynaklardan madenlerimize değinen ve bu alanda neler yapabileceklerini ifade eden tüm hükümet programları buraya alınmıştır. Bunlardan ilki, 14.8.1923'te programı okunan Ali Fethi Bey (Okyar) hükümetidir.

1.1. İcra Vekilleri Heyeti (14.8.1923)

İlk defa genel anlamda bir hükümet programı, meclise sunulmuştur. Ali Fethi Okyar tarafından okunan programın madencilikle ilgili kısmında; "Madenlerimizin en mühimi ve memleketin feyyaz bir membası serveti olan Zonguldak Kömür Madenlerinde istihsali temin edecek bir kanun teklif olunacaktır. Kömür ve diğer madenlerin fazla işletilmesi ve harice ihracı için mevcut Maden Nizamnamesinin tadili suretiyle ve suveri saire ile azami teshilat gösterilecektir" denilmektedir.

1.2. Üçüncü Cumhuriyet Hükümeti (22.11.1924)

TBMM'de Başbakan Ali Fethi Okyar tarafından okunan programın ticaret bölümünde; "Vatanın mebzul ve tabii servetlerini işleterek iktisadiyatımızı inkişaf ettirmek cümleyi amalimizdendir" ifadesine yer verilmiştir.

1.3. Yedinci Cumhuriyet Hükümeti (4.5.1931)

VI. İnönü Hükümeti olarakta adlandırılan bu hükümetin Başbakan İsmet İnönü tarafından okunan programının son kısımlarında "Maden Kanunu lahiyasını Büyük Meclise takdim için hazırlıyoruz. Esas fikir maden işletmesine mani görülen eski usullerin ve resimlerin islahıdır" ibareleri yer almaktadır.

1.4. Dokuzuncu Cumhuriyet Hükümeti (1.11.1937)

I. Bayar Hükümetinin programı ilk defa madencilige ayrıntılı ve geniş yer veren bir programdır. Celal Bayar tarafından Büyük Millet Meclisi'nde okunan programın madencilikle ilgili kısımları aynen aşağıdadır:

"Maden istihsali programımıza göre seneden seneye artacak olan sütun ve travers ihtiyaçlarını daha emniyetle karşılayabilmek için elverişli bölgelerde yeniden okaliptüs ormanları yetiştirmeye ve diğer bazı lüzumlu yer-

lerde de ağaçlıklar vücuda getirmeye çalışacağız."

Ekonomik faaliyetler kısmında, radikal bir maden politikası takip edileceğinden söz edilerek devamlı; "Şimdi şefin işaret ettiği MADEN POLİTİKAMIZA geliyorum, Şef (Atatürk) diyorki : "Türkiye'de DEVLET MADENCİLİĞİ milli kalkınma hareketiyle yakından alakalı mühim mevzulardan biridir.

Umumi endüstrileşme telakkimizden başka maden arama ve işletme işine her şeyden önce harici tediy vasıtalarımızı döviz gelirimizi artırabilmek için devama ve hususi bir ehemmiyet vermeye mecburuz.

Maden Tetkik ve Arama Dairesinin çalışmalarına azami inkişaf vermesini ve bulunacak madenlerin rantabilite hesapları yapıldıktan sonra, planlı şekilde hemen işletmeye konulmasını temin etmemiz lazımdır. Elde bulunan madenlerin en mühimleri için üç yıllık bir plan yapılmalıdır.

Arkadaşlar; Tetkikata ve vesaike dayanarak vardığımız kanaat, Türkiye'nin bu günün en mühim maden sanayiini tesise imkan verecek ham maddelere ve sinai ihtiyaçlarımız için ve aynı zamanda dış ticaretimiz için mühim toprak altı servetine malik olduğudur. Şefin emrettiği üç senelik plan derhal yapılacak ve yine bu kürsüden emrettikleri kömür istihsalimizin üç senelik plan devresinde en az bir misli artırılması ve Divriki'de bulunmuş olan yüksek tenörlü demir madeninin Karabük planı haricinde kalacak miktarlarının ihracı işine başlanacaktır.

Türkiye'yi saha saha ve bir plan dahilinde aramak vazifesiyle Maden Tetkik ve Arama Enstitüsünü ve bulaçağı madenlerden rantabilite hesapları müsait alanları işletmek vazifesiyle Etibank'ı teşkil buyurmuşunuz.

Bunların mesailerinin, Şefin irşat ve işareti istikametinde ilerleyiş tarzını muhtasanan arz etmeme müsaade edeceğinizi ümit ederim.

Memleketimizde mevcut maden servetleri hakkında her gün bir gün evvele nazaran daha etraflı malumata malik bulunuyoruz.

Bu suretle, geçmiş olan kısa müddet zarfında Gulemanda bulduğumuz enternasyonal ölçüde kıymete haiz krom madeni ile kuvarshane Bakır madenini ve ehemmiyeti herkesçe malûm olan Ereğli Kömürleri İşletmesini ele aldık. Senelerden beri muattal duran Erganideki zengin Bakır madenlerimizin tesisatını ikmal için ciddi faaliyete geçtik.

Elde edilmiş neticeler, arama, tetkik ve işletme işlerimize yepyeni hız vermemizi teşvik edecek mahiyettedir. Bu hızıda verdik ve vereceğiz.

Şef, elde bulunan madenlerin en mühimleri için üç yıllık bir plan işareti verdiler.

Şüphe yok ki kömür, Türkiye'nin çeşitli bakımlardan bu maksatla gözönüne alacağı madenlerin başındadır.

Ereğli kömür havzamızın taşkömürü istihsalinin, T.C. teessüsü tarihinden itibaren 418.000 ton yıkanmış kömürden başlayarak 1936 senesinde 1.588.000 tona balığ olduğunu bilirsiniz.

Bu devamlı artma, bizi memnun edecek bir netice olmakla beraber memleketin gündün güne artan sanayii, nakliyat ve ev mahrukatı ihtiyaçlarını önlemek ve yine dış piyasalardan gittikçe artan talepleri karşılamak maksadıyla kömür istihsalimizi daha geniş bir mikyasta arttırmak lüzumu aşıkardır.

Esasen kömür madenlerimizin devamlı istihsal imkanlarını korumak için kömür havzamıza rasyonel istihsal usullerinin sokulmasında bu günkü dünya tekniğinin kati icaplarındandır.

Bunun için iptidai bir halde kalmış olan maden teçhizatımızı yenilemek ve maden işlerimize daha mükemmel çalışma ve yaşama şeraiti temin etmek, onlara madenciligi sevdirmek lazım gelmektedir.

Programımıza göre büyük kömür amillerimizin istihsalı 1936 senesine nazaran,

1938 senesinde	% 55
1939 "	% 75
1940 "	% 110 artmış olacaktır.
1941 "	bu artış % 120'yi bulacaktır.

Bunun rakam halinde ifadesi 2.700.000 ton yıkanmış kömürdür.

Biz küçük amillere de yer vereceğiz, mamafih küçük amillerin istihsalleri bu müddet içinde aynen baki kaldığı taktirde bile umumi istihsalimiz 3.000.000 ton yıkanmış kömüre çıkmış bulunacaktır.

Bugünkü iç ve dış piyasaların vaziyeti aynen baki kalmak şartıyla istihsalatımızla mütenasip olarak artacak olan ihracatımızın memleketimize temin edeceği fazla döviz miktarı ise 1938 senesinde 2,5 milyon liradan başlayarak 1941 senesinde 5,5 milyon liraya yükselmiş olacaktır.

İstihsalı artıracak elemanlar arasında işçi iskanı işine büyük ehemmiyet vermek istiyoruz.

Havzanın kömür tahmilatını kolaylaştırmak ve bilhassa kış mevsimindeki müşkilatın önüne geçmek için Zonguldak'a varmış olan demiryolu hattımızı 4 km. lik bir kısım mühim bir istihsal merkezi olan Kozlu'ya kadar temlit etmeyi çok muvaffik görmekteyiz.

Kömür mevsimi münasebetiyle memleketimizin muhtelif mahallerindeki linyit zuhuratının işletilmesine bir mukaddime teşkil etmek üzere Kütahya vilayetindeki bazı linyitleri ele almak tasavvurunda olduğumuzu arz ederim.

Kömürden sonra, mevzuumuzda bakır, ikinci mühim yeri tutar.

Ergani bakırının tesisat ve inşaatına başladığımızı arz etmiştim.

Senede 7.500 ile 10.000 ton saf bakır çıkaracak olan bu müessese gelecek sene nihayetinde istihsalata başlamış olacaktır.

Ele aldığımız ve işletmeye koyduğumuz Kuvarshane bakır madeni de bize senede 2.000 ile 2.500 ton saf bakır verecektir.

MTA Enstitüsü tarafından yapılan tetkikata göre Artvin vilayetinde Murgul bakır madeni de bu günün şartları içinde işletmeye müsait görülmüştür.

Bu madenide 8.000 ile 10.000 ton saf bakır alınacak veçhile işletmeye karar verdik.

Murgul senede 400 ile 500.000 ton ham bakır cevheri işleyeceği için memleketimizin mühim maden merkezlerinden biri olacaktır.

Bakır madenlerimizin tesisatı ikmal edilip hepsi işletmeye geçmiş olacağı tarihte yani üç sene sonra senevi istihsalimiz 20.000 ton saf bakır bulacaktır. Bunun ihraç kıymeti bugünkü piyasalarda cari vasatı fiata nazaran senede 6.000.000 TL. dir.

Şef, Divriki demir yatağının bir an evvel işletilmesi lüzumunu ehemmiyetle işaret buyurdular.

Divriki mıntıkasında MTA Enstitüsü tarafından keşfedilerek tetkikati yapılan demir yatağının yanında 15.000.000 ton demir cevheri mevcut olduğu tespit edilmiştir. Cevher yatağının daha derinlere kadar imtidad etmesi umulmaktadır.

İsveç ve Ural'ın meşhur mağnatitleri ayarında olan bu cevherin vasatı demir tenörü % 65 raddesindedir.

Aynı mıntıkada ve Hasan Çelebi civarında jeolojik tetkik devam etmektedir. Yakın bir atide işletmeye başlanacak olan Karabük Demir-Çelik fabrikalarımızın ihtiyacı da derpiş edilerek bu madenin sırf ihraç maksadıyla şimdiden işletmeye alınmasını programımıza ithal edeceğiz.

Senede şimdilik 500.000 ton demir cevheri ihracı esasına göre ayarlamayı düşündüğümüz bu madenin ihraç kıymeti senede 2 ila 2,5 milyon lira raddesinde olacaktır.

Yine bu mevzuu ile alakalı olarak size bahsedeceğim simli kurşun ve altın istihsalatı vardır.

MTA Enstitüsü iki üç seneden beri memleketimizin muhtelif mahallerinde tesadüf edilen ehemmiyetli simli kurşun zuhuratı üzerinde tetkikat yapmaktadır.

Bu müddet zarfında yapılan yer hafriyat ve ihzarat, Bulgardağ ve Keban madenlerimizin işletmeye müsait olduğunu ispat etmiş bulunuyor.

Bu iki madene el atıp ısı istihsalata geçmek arzusundayız.

Keban madeninde iyi evsafa ve işletmeyi muhik kılacak miktarda simli kurşun, Bulgardağ madeninde ise altın ve simli kurşun cevheri mevcuttur.

Yapılan projelere göre bu madenlerde lüzumu olan tasfiye tesisatı vücuda getirilmek suretiyle senede 1.000.000 TL. kıymetinde Kurşun Altın ve Gümüş istihsalı kabil olacaktır.

Yukarıda bahsolunan bütün madenlerin tam randımanla çalışmaya başladıkları zaman döviz mem-bamıza 14.000.000 TL. ilave edilmiş olacak ve memle-kette iş hacmi de bu nispet fevkinde artmış olacaktır.

İşletmeye konulması tekrur eden yukarıdaki madenlerin tesisine geçmekle beraber bununla muvazi bir surette yürüyecek ve müstakbel programlar için yeni yeni işletme mevzuları temin edecek olan arama işlerini sistem dahilinde devam ettirmek istiyoruz.

Arama hafriyatına ve ihzar ameliyatına tabi tutulması muvafik görülen daha muhtelif maden yataklarımız mevcuttur.

Kurşun zuhuratından Denek, Prajman, Gümüşhane gibi.

Bakır zuhuratından Espiye, İliç gibi.

Antimuan zuhuratından Turhal ve Göynük gibi.

Krom zuhuratından Dalaman ve Elaziz gibi.

Bunları ve memleketin henüz meçhul bulunan diğer yeraltı servetlerini jeolojik bakımdan birer birer tetkik vazifesini üç senelik maden programı meyanında MTA Enstitüsüne verdik; çalışacaklardır. Mesut sürprizler temenni ederiz. "

1.5. Onbirinci Cumhuriyet Hükümeti (25.1.1939)

Başbakan Refik Saydam tarafından 27.1.1939 tarihinde okunan hükümet programında madencilige çok az yer verilmiştir. "Toprak altı servetlerinin istismarını iktisadi kalkınma planımızın bilhassa tediye muvazanesi bakımından hazineye kuvvet verici ehemmiyetli bir mevzu olarak telakki etmekteyiz" denilmiştir.

1.6. Ondördüncü Cumhuriyet Hükümeti (8.3.1943)

II. Saraçoğlu Hükümeti olarakta adlandırılan bu hükümet programı Meclis'te Başbakan Şükrü Saraçoğlu tarafından okunmuştur. Programın madencilikle ilgili bölümünde; "Eski dertlerimizden biride kömürdür. Çünkü kömür istihsalı, artan ihtiyaçla muvazi olarak artmıyor. Bundan maada geçen sene iki ay kadar çalışılmadı. Bu iki sebepten memleketin her tarafından kömür ihtiyacı tatmin edilemedi.

Kömürün en yüksek iki istihsal senesinden biri, 1941'dir. O sene istihsal 3.000.000 tonu biraz geçmiştir. 1942'de bu miktar arz ettiğim sebebe binaen 2,5 milyon tona düşmüştür. Fakat yapılan gayretler neticesinde geçen senenin son aylarındaki günlük kömür istihsalı daima 8.000 tonun üstünde kalmıştır. Bundan maada içinde bulunduğumuz senenin ilk ayı içinde yapılan istihsaf çok ümit vericidir. Belki de en yüksek rakam bu senenin istihsalı olacaktır.

Bundan başka, bir ihtiyaç ve yardımcı tedbir olarak Garp Linyitlerinde daha esaslı, daha cezri işletme için tedbirler alıyoruz ve bu iş için icabeden parayı bütçeye koyduk." demektedir.

1.7. Onbeşinci Cumhuriyet Hükümeti (5.8.1946)

Başbakan Recep Peker tarafından, TBMM'de okunan hükümet programında, madencilikle ilgili kısımda; Yeraltı servetlerimizi ve su mahsullerimizin değerlendirme konusundaki çalışmaları arttıracacağız. Memleketin türlü bölgelerindeki kömür kaynaklarımızı işleterek mahrukat ihtiyacını karşılamaya, büyük enerji santralleri inşa programımızı biran evvel tahakkuk ettirmeye hususi bir dikkat göstereceğiz" denmektedir.

1.8. Onaltıncı Cumhuriyet Hükümeti (9.9.1947)

Başbakan Hasan Saka tarafından 13.10.1947 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde okunan hükümet programında ; "Su kuvvetinden ve linyitlerden elektrik enerjisi elde etmekle milli endüstrinin en verimli şekilde ilerliyebileceğine inanıyoruz. Bu suretle, hem maliyet fiyatlarını indirmek kabil olacak, hemde geniş ölçüde yakıt ve bilhassa ulaştırma tasarrufu elde edilecektir. Bu işi önemle takip edeceğiz.

İstihsalı artırma bahsinde madenlerimizin milli servet ve ihracat bakımından çok ehemmiyetli mevkiini gözönünde bulundurarak en modern şekilde makineleşmiş rasyonel bir işletmeye kavuşmasını ön plana alacağız.

Bu sahada memleketin istikbalde büyük bir servet kaynağı olmaya namzet kömür havzamızın en başta düşünmekteyiz. İstihsal seviyesini çok yakın bir zamanda yükseltmek kararında olduğumuz havzanın, bu gayeye erişmesi için bütün lüzumlu vasıtalarla teçhiz edilmesine çalışmak kararındayız." ifadelerine yer verilmiştir.

1.9. Onsekizinci Cumhuriyet Hükümeti (16.1.1949)

Hükümet programı Başbakan Şemsettin Günaltay tarafından TBMM'de okunmuştur. "Devlet sermayesi ile girişilen teşebbüslerde mali imkanlarımızın müsadesi nispetinde başta kömür havzası olmak üzere, madenlerimizi modern teknik vasıtalarla mücehhez, rasyonel çalışır ve istikrarlı bir döviz kaynağı teşkil eder hale getirmek için planlı olmak kararındayız. Yurdumuzun yakıt ihtiyacını mümkün olduğu kadar linyit kömürleri ile karşılayarak maden kömürlerimizi önemli istihsal faaliyetlerinin ham maddesi ve döviz kaynağı olarak kıymetlendirmek amacımızdadır" şeklindeki ifadeler Günaltay hükümetinin madencilikle ilgili görüşlerini yansıtır.

1.10. Yirminci Cumhuriyet hükümeti (9.3.1951)

30.3.1951 tarihinde Başbakan Adnan Menderes tarafından okunan II. Menderes Hükümeti'nin programında, madencilğe değişik yerlerde kısa olarak değinilmiştir.

Genel olarak, "Hükümetimizin başlıca gayelerinden biride, sanayi, MADEN ve su mahsulleri gibi istihsal şubelerini azami verime kavuşturmaktır" denilmektedir.

Programın bir diğer yerinde "yakıt ve petrol işlerimizin de yeni hükümetin müspet bir neticeye bağlayacağı mevzular arasında yer alacağını bilhassa tebaruz ettirmek isteriz" denilmektedir.

1.11. Yirmibirinci Cumhuriyet Hükümeti (14.5.1954)

24.5.1954 tarihinde Başbakan Adnan Menderes tarafından, TBMM de okunan III. Menderes hükümetinin

programında; kalkınma için yerli ve yabancı sermaye ve kredilere olan ihtiyaçlar belirtilmiş ve "Yabancı sermayeyi teşvik kanunu ile petrolerimizin işletilmesi mevzuundaki tedbirlerimizde gayrete kararlıyız" ifadelerinden sonra, devamla "Memleketin sanayileşmesinde, zengin tabii kaynaklarımızın ve petrolerimizin bir an önce işletmeye açılmasında ve milletimizin hizmetine arzında yabancı sermaye ve teknik bilginin teşriki me-saisine verdiğimiz ehemmiyet, her türlü menfi neşriyat ve propagandalara rağmen, milletimizin tam tasvibine mazhar olmuş bulunmaktadır." görüşlerine yer verilmiştir.

Aynı programda yabancı sermayenin önemi üzerinde durulmuş ve sonunda; "Bu vadideki faaliyetlerimize ve yabancı sermayenin memleketimize akmasını temin hususundaki gayretlerimize hızla devam edeceği" ifade edilmiştir.

1.12. Yirmüçüncü Cumhuriyet Hükümeti (1.11.1957)

V. Menderes hükümeti olarak adlandırılan 23. Cumhuriyet Hükümetinin, 4.12.1957 tarihinde Başbakan Adnan Menderes tarafından okunan programında, iktisadi devlet teşebbüsleri ile özel teşebbüse verilen imkanlardan genel olarak bahsedilmekte, özellikle; "Kömürden krom ve petrole kadar yeraltı servetlerimizin modern metotlarla aranması, istihracı, kıymetlendirilmesi, velhasır rasyonel usullerle istismarı, için maddi ve hukuki tedbirler alınmıştır" denilmiştir.

1.13. Yirmialtıncı Cumhuriyet Hükümeti (20.11.1961)

27.11.1961 tarihinde okunan 8. İnönü Hükümetinin Sanayi ile ilgili bölümünde; "yeraltı servetlerimizin kıymetlendirilmesinde hususi bir dikkatle çalışacağız.

Enerji kaynaklarımızdan azami ölçüde ve en verimli tarzda faydalanmayı mümkün kılacak teknik ve idari tedbirler alınacaktır" ibareleri yer almaktadır.

1.14. Yirmiyedinci Cumhuriyet Hükümeti (27.6.1962)

TBMM'de Başbakan İsmet İnönü tarafından 2.7.1962 tarihinde okunan programda; "Yüksek meclise sunulmuş olan Kalkınma ve Yatırım Bankaları tasarısının kanunlaşması, sanayi, maden, turizm ve ulaştırma sektörlerinde, özel teşebbüse yatırım ve işletme sermayesi finansmanını tatminkar ve gerekli şartlar ile sağlayacaktır." ifadesini kullanmıştır.

Programın başka bir yerinde de; "Yeraltı servetlerimizin aranıp bulunması ve işletilmesi" hususunda kolaylık ve sürat temin etmek üzere, Maden Kanununda lüzumlu tadillerin yapılması için hazırlanan tasarı, yüksek meclis'e kısa zamanda sunulacaktır. Bir taraftan da Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü daha geniş ve ve-

rimli faaliyet gosterebilecek şekilde tevzi ve ıslah edilecektir." şeklinde görüş belirtilmektedir.

1.15. Yirmidokuzuncu Cumhuriyet Hükümeti (23.2.1965)

26.2.1965 tarihinde Başbakan Suat Hayri Ürgüplü tarafından okunan programda madencilikle ilgili olarak şu görüşlere yer verilmiştir. "Memleketimizin yeraltı ve yerüstü kaynaklarının korunması ve rasyonel şekilde işletilmesi başlıca hedefimizdir. Bu gayeye ulaşmak için Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının en kısa zamanda organize edilmesini lüzumlu bulmaktayız.

Çalışmalarımızı, maden rezervlerimizin üstün kapasite ile dünya piyasasında yer alabilmesini sağlamak yolunda teksif edeceğiz."

1.16. Otuzuncu Cumhuriyet Hükümeti (27.10.1965)

Genel anlamda madencilığe genişçe değinilen I. Demirel hükümetinin 3.11.1965 tarihinde okunan programında madencilikle ilgili şu görüşlere yer verilmiştir

"Memleketimizin yer yer, değişik formasyonlar dolayısıyla birçok maden bölgelerini ve çok çeşitli madenleri ihtiva etmektedir. Maden rezervi bakımından geniş imkanlarımız mevcuttur.

Madencilüğimizin inkişafı her şeyden önce mevzuatın mükemmelliği ve tatbikatın pürüzsüzlüğüne bağlıdır. Maden ihtilafları madencilüğimizin gelişmesinde son derece menfi rol oynamaktadır. Aynı zamanda teknik bilgi noksanı, finansman kıyafetsizliği ve nakliye zorlukları da, büyük engel teşkil etmektedir. Bu sebeple, maden mevzuatımızı ve tatbikatını asrımızın, hukuk, iktisat, işletmecilik, ticaret ve sanayi anlayışına uygun hale getirmek şarttır. Bunun için, yeni maden kanunu böyle bir anlayış içinde en kısa zamanda huzurunuzla getirilecektir.

Yeni kanunla maden kaynaklarımızın kısa zamanda ve verimli bir şekilde işletilebilmesi için; maden sahasında sürat; emniyet ve serbest rekabet sağlanarak, devamlılık, çeşitli yardım ve kolaylıklar temin edilecek ve ilgililere her türlü bilgi hazırlanacaktır.

Dünya konjonktürü yakından takip edilerek bu şartlara süratle intibak edilmesi için maden haklarının verilme şekillerinde değişiklikler yapılacak ve teşkilat buna göre ıslah edilecektir.

Ham cevher yerine, mamul veya yarı mamul cevher ihracı imkanları hazırlanarak ve gerekli tedbirler alınacaktır.

İç ulaştırmada, malzeme ve makina tedarikinde sürat, kolaylık ve ucuzluk temin edilecektir.

Uzun vadeli ve düşük faizli maden kredisi meselesi, bütün yönleriyle ele alınıp, kısa zamanda halledilebilecektir. Bu maksatla bir Maden Bankası kurulacaktır.

Maden rezervlerimizin tespiti için gerekli bütün yatırımlar gerçekleştirilecek ve lüzumlu geniş teşkilat süratle kurulacaktır.

Kömür meselesi özellikle ele alınarak, kötü

işletmecilik önlenecek, yetersiz küçük işletmeler yerine, yüksek randımanlı ve kapasiteli modern işletmeler ikame edilecektir.

Linyit konusu, çeşitli yönleriyle incelenip, yatakların işletilmesi ve istihsalin kullanılmasında yeni esaslar ve teknikler getirilecektir.

Çeşitli bakımlardan büyük zararlara sebep olan, odun ve tezek gibi yakıtların yerine kömür ve petrol artıkları gibi, ticari yakıtların ikame edilebilmesi için, yakıt cinsinden kullanma şekillerine, kullanma cihazından fiyat durumuna kadar meseleyi etraflı bir şekilde ele alan, uzun vadeli bir program yapılacaktır. Büyük şehirlerimizin dumansız yakıt ihtiyacı üzerinde önemle durulacaktır."

1.17. Otuzbirinci Cumhuriyet Hükümeti

7.11.1969 tarihinde Başbakan Süleyman Demirel tarafından okunan II. Demirel hükümetinin programında, madencilikle ilgili olarak; "Memleketimizin zengin maden kaynaklarının aranıp bulunması ve memleketimizin bir an önce istifadesine arzı hususuna önem vermekteyiz. Madenlerimizin iyi işletilmesi ve daha da çok istihsal yapılmasının memleketin ihtiyacının karşılanması ve ihracının geliştirilmesi yönünden değeri büyüktür. Yapılacak ihracatın cevher şeklinde değil, mamul veya yarı mamul maden şeklinde olması için sarfedilen gayretlere hız verilecektir. Bakır, alüminyum, boraks ve demir madenlerinin istihsalini arttırmak için kurulmakta olan tesislere yenileri ilave edilecektir.

Madencilüğimizin inkişafı için lüzumlu olan mevzuat değişikliğinin bir an önce uygulama sahasına konulmasına çalışılacaktır. Memleket madencilüğünün inkişafını önleyen çeşitli engeller ve ihtilaflar ortadan kaldırılacak, uygulamada açıklık ve kolaylık sağlanacaktır.

Madenlerimizin arama ve işletme haklarının iktisabında kamu sektörü ile özel sektör arasında hukuk eşitliği prensibi muhafaza edilecektir.

Ekonomik kalkınmamızda, dış ticaret dengesinin sağlanmasında büyük yeri olan madenlerimizi, hem devlet hemde özel sektör eliyle veya hüsumu halinde karma teşebbüsler kurarak işletmeyi, milli ekonomimiz bakımından faydalı ve zaruri görmekteyiz. Maden sahasında, ekonomimize katkıda bulunacak her teşebbüs, yardım ve teşvik görecektir. Bu maksatla, kamu kesimi-özel kesime gereken teknik yardımda bulunacaktır. Maden İşletmeciliğinin ihtiyacı olan makina, malzeme ve teçhizatın ithalinde kolaylık sağlanacaktır. Maden ihracı çeşitli teşvik tedbirleri ile desteklenecektir.

Maden araştırmalarında ve maden istihsalinde endüstrimizin ihtiyaçları ve dış piyasalarda değeri bulunan madenlere öncelik verilecektir. Bu arada endüstrileşmemizin en önemli temel malını teşkil eden demir, kömür, bakır, alüminyum ve dış piyasalarda değeri bulunan civa maden cevherlerinin bulunması ve işletilmesine ağırlık verilecektir. Ayrıca tarımımızın ihtiyacı bulunan gübreyi karşılamakla lüzumlu bir unsur

olan fosfat taşı araştırılması üzerinde durulacaktır.

Isınma konusunda alışılmış, fakat kullanılması çeşitli zararları doğuran yakıtlar yerine, başta linyit olmak üzere diğer ticari yakıtların kullanılması ve bunların halkımıza ucuz fiyatla intikali sağlanacaktır. Halkımızın ısınma ihtiyacını, inali imkanları ile mütenasip bir fiyatla yurdun her yerinde karşılamak, yakıt politikamızın esasını teşkil eder."

1.18. Otuzikinci Cumhuriyet Hükümeti

Süleyman Demirel'in 9.3.1970 tarihinde TBMM'de okuduğu programda; "Madenlerimizin ve petrol yataklarımızın aranması rasyonel bir şekilde işletilmesi ve bu kaynakları değerlendirici endüstrilerin kurulup geliştirilmesi, ekonomi politikamızın uygulanmasında dikkat ve önemle üzerinde duracağımız hususlar arasında yer almaktadır." denmektedir

Aynı programın doğunun kalkındırılması başlığı altında; "Bölgenin tabii kaynakları geliştirmek suretiyle yeni iş imkanları yaratılacaktır. Bu arada maden, toprak ve su kaynaklarının ve ormanların geliştirilmesine özel önem verilecektir." ifadesine yer verilmiştir.

1.19. Otuzüçüncü Cumhuriyet Hükümeti

Başbakan Nihat Erim tarafından 2.4.1971 tarihinde TBMM'de okunan I. Erim hükümetinin programında madencilğe kamu sektöründen yana tavır alınarak yaklaşmıştır. Madencilikle ilgili olarak; "Yakıt kullanılmasında ulusal çıkarlarımıza en uygun plan ve program hazırlanacaktır.

Linyit üretimi ve dağıtımı devlet eliyle yapılacaktır. Devlet kuruluşları tarafından meşgul olunamayacak kadar küçük linyit yataklarının devlet eliyle yapılacak işletme projelerine göre madenci teşebbüsler eliyle işletilmesi sağlanacaktır.

Maden aramaları bugünkü dağınık ve kontrolsüz düzenden kurtarılacak, MTA ihtisas kuruluşları haline getirilecek, aramalar daha etkili kılınacaktır.

Boraks gibi stratejik madenler yurt ekonomisindeki önemine ve yerine göre devletleştirilecek ve her halde madenlerimiz yabancı etkilerinden kurtarılacaktır (Anayasa madde. 130).

Maden ihracı devlet ve kamu kuruluşlarınca kontrol edilecektir.

Maden Dairesi hızla yeniden örgütlenecek, maden işlerini etkili biçimde kontrol eden bir örgüt haline getirilecektir.

Ham cevherden çok yarı işlenmiş veya tam işlenmiş maden ürünleri ihracatını sağlayacak tedbirler alınacaktır. Madencilik yatırımlarının artması, hızlanması ve kontrolü için gerekli tedbirler sağlanacaktır" denilmektedir.

1.20. Otuzdördüncü Cumhuriyet Hükümeti

Başbakan Nihat Erim, 16.12.1971 tarihinde

TBMM'de okuduğu II. Erim Hükümetinin programında; I. Erim Hükümeti programından farklı olarak şu yaklaşımda bulunmuştur :

"Yurdumuzun enerji politikası, öncelikle öz kaynaklarımıza dayandırılacaktır.

Petrol Kanununun milli menfaatlere aykırı hükümleri süratle değiştirilecek, ihtiyacımız olan petrolün milli petrol kuruluşumuz tarafından yurt içinde sağlanması temel hedef teşkil edecektir. Uygulamada görülen milli menfaatlere aykırı aksaklıklar düzeltilerek, akaryakıt ana depolarının devletimizin her türlü ihtiyacını emniyetle karşılayabilecek durum ve kuruluş kavuşması sağlanacak, boraks ve benzeri stratejik madenler konusunda milli menfaatlere aykırı durumun düzeltilmesi için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

Tabii servet ve kaynaklarımızın Devletin hüküm ve tasarrufu altında olduğu ilkesini koyan Anayasamız hükmü ışığı altında Maden arama İşlerimiz yeniden düzenlenecek, maden işleri ile ilgili kuruluşumuz bu işleri etkili bir şekilde kontrol edecek duruma getirilecek, maden ihracatı Devlet ve kamu kuruluşlarınca denetlenecek ve ihracatın ham cevhere kıyasla tam veya yarı işlenmiş ürünler şeklinde olmasına çalışılacaktır." ifadelerini kullanmaktadır.

1.21. Otuzbeşinci Cumhuriyet Hükümeti (22.5.1972)

Başbakan Ferit Melen tarafından 29.5.1972 tarihinde TBMM'de, 30.5.1972 tarihinde de Cumhuriyet Senatusunda okunan hükümet programının petrol ve Maden Reformu başlıklı kısmında, madenlerle ilgili görüşler şöyledir.

"..... Halkımızın ısınması için gerekli yakıtın zamanında, yeterli oranda ve uygun fiyatla karşılanması için kısa ve uzun vadeli tedbirler alınacaktır. Bu amaçla görevli kamu kuruluşumuzun üretimini artırılması ve bütün yurt sathına yayılabilmesi için çalışmalar yapılarak dağılım düzenlenecektir. Bu maksatla yüce Meclise sevk edilen tasarıdan da öngörüldüğü gibi yurt ekonomisine uygun biçimde işletilmeyen bazı linyit yataklarının kamu kuruluşları eliyle işletilmesi sağlanacaktır.

Yeraltı kaynaklarımızın milli ihtiyaç ve menfaatlerimize uygun ilkeler doğrultusunda değerlendirilmesini sağlamak amacıyla hazırlanan yeni Maden Kanunu tasarısı yüce Meclise sunulmuştur. Boraks ve benzeri stratejik madenler konusunda milli menfaatlere aykırı durumun düzeltilmesi bu tasarının kanunlaştırılmasından beklediğimiz başlıca amaçlarımızdan birisidir.

Ayrıca bu tasarı ile maden arama işlerimizin yeniden düzenlenmesi, maden işleriyle görevli kuruluşumuzun bu işleri etkili, bir şekilde kontrol edecek duruma getirilmesi, maden ihracatının devlet ve kamu kuruluşlarınca denetlenmesi ve ihracatın ham cevher yerine tam ve yarı işlenmiş ürünler halinde olmasına gayret edilmesi ve rezervlerimizin tahribinin önlenmesi gibi ilkeler öngörülmüştür.

Yurdumuzun enerji ve doğal kaynaklarının değerlendirilmesinde milli ihtiyaç ve menfaatlerimize uygun bir politika izlenecektir. Bu amaçla enerji konusu öncelikle milli kaynaklara dayandırılacak uzun vadeli ve tutarlı bir planla yönetilecektir.

Enerji yatırımları halkımızın ve endüstrimizin taleplerini gecikmesiz karşılayabilecek düzeye ulaştırılacaktır.

1.22. Otuzyedinci Cumhuriyet Hükümeti (26.1.1974)

Bülent Ecevit'in Başbakan olarak görev aldığı bu hükümetin 1.2.1974 tarihinde TBMM'de Başbakan tarafından okunan hükümet programında yeraltı kaynaklarıyla ilgili kısımları şöyledir :

"..... elektrik enerjisi üretimi esas itibarıyla hidrolik ve kömürle işleyen termik santrallere dayandırılacaktır..... Asli enerji kaynaklarının ve bu kaynaklardan enerji üreten makina ve teçhizatın azami ölçüde yerli imkanlardan temini için aramadan işletmeye kadar bütün faaliyetler köklü tedbirler alınmak suretiyle hızlandırılacak ve etkili hale getirilecektir.

Yeraltı kaynaklarımızın işletilmesinin Devletçe tanzimi sağlanacak bu arada stratejik nitelik taşıyan bor mineralleri hukuk kuralları çerçevesinde devletleştirilecektir.

Madenlerimizin cevher veya yarı mamul yerine işlenmiş imal edilmiş olarak ihracı için gerekli tedbirler uygulanacaktır.

Maden, petrol ve öteki tabii kaynaklarımızın bu arada özellikle demir, fosfat, bakır, kurşun-çinko, uranyum ve benzeri temel madenlerimizin potansiyelinin biran önce ve güvenilir şekilde tespiti ve değerlendirilmesi için arama çalışmalarına daha büyük kaynaklar ayrılacak ve bu gibi hizmetleri gören kamu kuruluşları yeniden düzenlenecektir.

1.23. Otuzsekizinci Cumhuriyet Hükümeti (17.11.1974)

Başbakan Sadi İrmak tarafından 24.11.1974 tarihinde TBMM'de okunan hükümet programında petrol ve elektrik konusu işlendikten sonra doğal kaynaklarla ilgili olarak; "Doğal kaynaklarımızın, ülkemizin kalkınması ve milletimizin refahı amaçlarına uygun olarak değerlendirilmesi hükümetimizin temel ilkesi olacaktır.

Madenlerimizin en yüksek katma değer ve milli hasıla verecek biçimde ihracı sağlanacak, madenlerin üretiminden ihracına kadar uzanan etkin bir kontrol mekanizması ilgili bakanlıkların işbirliği ile gerçekleştirilmeye çalışılacaktır.

Petrolde fiyat artışları ile birlikte hızlanan hammadde fiyat artışları gözönünde tutularak, madenlerimizin ihracıda dünya fiyatlarındaki fiyat dalgalanmalarını yakından izleyerek bir satış politikası gerçekleştirilecektir." demektedir.

1.24. Otuzdokuzuncu Cumhuriyet Hükümeti (31.3.1975)

IV. Demirel Hükümeti olarakta isimlendirilen bu hükümetin programı, 1.4.1975 tarihinde TBMM'de Süleyman Demirel tarafından okunmuştur. Programda enerji ve petrol konusu işlendikten sonra madenlerle ilgili olarak; "Önemli maden rezervlerimizin biran önce güvenilir bir şekilde tespitine, değerlendirilmesine ve maden ihracatının mümkün olduğu kadar mamul şekilde yapılmasına önem verilecektir.

Üzerinde Türkiye'nin hakkı bulunan deniz yatağındaki ve deniz yatağı altındaki tabii kaynakların aranması, bunlara sahip çıkılması ve işletilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır.

Çeşitli enerji ve yakacak kaynaklarının fiyat politikası ve bunlar üzerinde vergileme, üretim ve tüketim arasında dinamik ve geliştirici bir denge kurulacak şekilde tespit edilecektir. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı bu politikayı uygulamada gerekli yetkilerle donatılacaktır." denmektedir.

1.25. Kırkıncı Cumhuriyet Hükümeti (21.6.1977)

28.6.1977 tarihinde Başbakan Bülent Ecevit tarafından hem TBMM'de, hemde Cumhuriyet Senatusunda okunan hükümet programında enerji konusunu, doğal kaynaklarla ilgili bölüm izlemiştir.

"Yeraltı kaynakları bakımından Türkiye'nin geniş olanakları bulunmakla birlikte bu elemanlar şimdiye kadar yeterince değerlendirilmemiştir. Yer yer özel sektör eliyle yapılan değerlendirmeler de çok yetersiz düzeyde kalmaktadır ve kaynak israfına yer açmaktadır.

Hükümetimiz yeraltı kaynaklarının bütün yurtda süratle ve ulusal yarara en uygun biçimde değerlendirilmesine büyük önem verecektir. Böylelikle tümüyle Türkiye'nin özellikle bazı geri kalmış yörelerimizin gelişmesine hız katılmış olacaktır.

Madenlerin öncelikle ulusal sanayimizde değerlendirilmesi ve işlenmiş olarak ihracı için gerekli yatırımlar hızla yapılacaktır. O yoldan döviz gelirimiz artacağı gibi ülkemizde yeni çalışma alanları da çoğalmış olacaktır.

Özellikle taşkömürü, linyit, petrol, demir, fosfat, tuz ve benzeri maddelerin üretiminin artırılması için gereken çabalar gösterilecektir.

Yeraltı kaynaklarının değerlendirilmesinde Türkiye'nin ulusal teknolojik ve sınaî olanakları ve teknik hizmetleri geliştirilecektir. Yeraltı kaynaklarının aranıp saptanmasıyla ve işletilip pazarlanmasıyla ilgili kamu kuruluşlarının verimli işbirliği ve etkin çalışması sağlanacaktır."

1.26. Kırkbirinci Cumhuriyet Hükümeti (21.7.1977)

27.7.1977 tarihinde Başbakan Süleyman Demirel tarafından TBMM ve aynı gün Cumhuriyet Senatusunda

okunan V. Demirel hükümetinin programında petrol konusu irdelendikten sonra, doğal kaynaklarla ilgili olarak;

"Maden rezervlerimizin en iyi şekilde değerlendirilmesi tedbirlerini alacağız.

Hükümetimiz; ilk hamlede, elektrik enerjisi üretimini 20 milyar KW/S dan, 35 milyar KW/S çıkaracaktır. Hedef 100 milyar KW/S. dir.

Demir-çelik üretimini 3 milyon tondan, 10 milyon tona çıkaracaktır, hedef 30 milyon tondur.

Çimento üretimini 15 milyon tondan 25 milyon tona çıkaracaktır, hedef 50 milyon tondur.

Gübre üretimini, 2 milyon tondan, 10 milyon tona çıkaracaktır, hedef 20 milyon tondur." görüşlerine yer verilmiştir.

1.27. Kırkikinci Cumhuriyet Hükümeti (5.1.1978)

Başbakan Bülent Ecevit tarafından okunan hükümet programının yeraltı kaynaklarıyla ilgili kısmı, birkaç değişiklikle hemen hemen II. Ecevit Hükümeti programının aynısıdır.

"Yeraltı kaynakları bakımından Türkiye'nin geniş olanakları bulunmakla birlikte, bu olanaklar şimdiye kadar yeterince değerlendirilmemiştir. Yer yer özel kesim eliyle yapılan değerlendirmeler de çok yetersiz düzeyde kalmaktadır ve kaynak israfına yol açmaktadır. Hükümetimiz, yeraltı kaynaklarının bütün yurtdışı ulusal yararlarına en uygun biçimde değerlendirilmesine büyük önem verecektir.

Enerji ve sanayideki atılımlar doğrultusunda hammadde girdilerinin büyük ölçüde ülke doğal kaynaklarından verimli ve güvenilir bir şekilde sağlanabilmesi için öncelikle önemli linyit yatakları ile demir cevheri ve bor tuzları kamu kuruluşlarınınca işletilecektir.

Madenlerimizin ulusal sanayimizde değerlendirilmesi ve işlenmiş olarak ihracı için gerekli yatırımlar kısa sürede gerçekleştirilecektir. O yoldan döviz gelirimiz artacağı gibi, ülkemizde yeni çalışma alanlarında açılmış olacaktır.

Özellikle petrol, taşkömürü, linyit, demir, fosfat, tuz ve benzeri maddelerin üretiminin artırılması için gereken çabalar ve son zamanlarda beliren tuz sıkıntısının en kısa zamanda giderilmesi için yatırımlar genişletilerek hızlandırılacaktır. Bu gibi doğal kaynaklarımız gereğince değerlendirilirken ulusumuzun kendi sinai olanaklarından ve teknik gücünden yararlanılmasına özen gösterilecektir.....

Maden yasası yeraltı kaynaklarımızı Anayasa'nın 130. maddesine uygun bir anlayışla ulusal yararlar doğrultusunda değerlendirme olanağı sağlanacak biçimde gerçekleştirilecektir.

Temel madenlerimizin ve tüm doğal kaynaklarımızın bir an önce ve güvenilir şekilde sağlanması ve değerlendirilmesi için arama çalışmalarına daha büyük kaynaklar ayrılacaktır.

Enerji üreten makina ve donatımın geniş ölçüde yerli olanaklarla sağlanması için köklü önlemler alınacaktır." (2)

1.28. Kırküçüncü Cumhuriyet Hükümeti (12.11.1979)

19 Kasım 1979 günü Başbakan Süleyman Demirel tarafından Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisinde okunan hükümet programında madencilğe sadece bir cümle ile değinilmiştir. Adı geçen cümle "Madenlerin en ileri ölçüde işletilmesi sağlanacaktır." şeklindedir. (3)

1.29. Kırdördüncü Cumhuriyet Hükümeti (21.9.1980)

Başbakan Bülent Ulusu tarafından 27 Eylül 1980 tarihinde Milli Güvenlik Konseyi'ne okunan hükümet programında enerji konusu ve kömürün zamanında sağlanması ve ulaşımı işlendikten sonra; "Yurdumuzda geniş linyit kömürü kaynaklarının bulunması, petrol tüketiminin önemli bir alternatifini teşkil etmektedir. Gerek petrol, gerekse kömür rezervlerimizin araştırılması, işletilmesi ve yurt hizmetine arz edilmesi için kamu kuruluşlarının ve özel kesimin teşebbüs ve yatırım gücünden olduğu kadar gerektiğinde yurtdışı imkanlarından da ülkemiz menfaatlerine en uygun şekilde yararlanılacaktır.

Sanayi, ulaştırma ve yakacak ihtiyaçları açısından temel sorun olduğu idraki içinde petrol ve kömürün zamanında sağlanması ve ihtiyaç yerlerine ulaştırılmasına azami dikkat ve emek sarfedilecektir." ifadelerine yer verilmiştir.

1.30. Kırkbeşinci Cumhuriyet Hükümeti (13.12.1983)

19 Aralık 1983 günü Başbakan Turgut Özal tarafından TBMM'de okunan hükümet programında yeni bir maden yasasının gerekliliğine değinilmiştir. Programda; "Madencilik, Sanayi sektörü hasılatımızda % 10, GSMH'da % 2, ihtiyacımızda % 5 civarında paya sahiptir.

Arama işletme ve metalurji sanayi bakımından, ülkemiz madencilğine tam anlamıyla kamu sektörü hakimdir. Maden üretiminin Gayrisafi Milli Hasıla ve ihracatımız içinde çok düşük bir payı olması yanında, gerçek potansiyelin tespiti yönünden aramaların yeterli seviyede olduğunu, işletmelerin verimli çalıştığını ifade etmek de mümkün değildir. Bu genel tespitlerin ışığında, madencilikte bugüne kadar takip edilen politikanın yetersiz olduğu, konuya yaklaşımda ve uygulamada değişiklikler yapılması gerektiği kanaatindeyiz.

Hedefimiz bazı madenlerde yurtiçi ihtiyacının emniyetli, yeterli ve ekonomik seviyede karşılanması ile birlikte, özellikle maden ihracatının süratle bugünkü seviyenin üstüne çıkmasını sağlamaktır.

Sayın üyeler;

Unutmamak gerekirkı yeraltı tabii zenginlikleri ancak milletimizin istifadesine sunulduğu taktirde bir değer taşır. Aynı derecede önemli bir husus ise maden

kaynaklarının zamanında değerlendirilmesinin konunun esasını teşkil etmesidir. Bunun başlıca iki sebebi vardır; Birincisi teknolojik gelişmeler sonucu daha önce kullanılan bazı maden ve malzemelerin yenileriyle ikame edilebilmesi, ikincisi ise dünyanın başka yerlerinde yeni rezervlerin bulunması halinde rakiplerin çoğalmasdır.

İhracata dönük madencilik yatırımları büyük ölçüde sermaye, ileri teknoloji ve güçlü dış pazarlama gerektirmektedir. Bu üç unsurun projenin özelliğine göre kamu sektörü, özel sektör ve dış yatırımların iştirakiyle ortaklıklar kurulmasını faydalı buluyoruz.

Yerli ve yabancı yatırımların uzun vadede güvenli bir yatırım ortamına kavuşabilmeleri için tedbirlerin alınması şarttır. 6309 sayılı Maden Kanunu'nun tadil edilerek maden arama ve işletmesini kolaylaştıracak bir yapıya kavuşturulmasını, Devletçe işletilecek madenlerin gözden geçirilmesini zorunlu görüyoruz.

Maden üretimini ve ihracatını en yüksek seviyeye çıkarmaya, maden ve petrol arama ve işletmesinde yerli-yabancı her çeşit imkandan en iyi şekilde faydalanmaya kararlıyız." demektedir. (4)

1.31. Kırkaltıncı Cumhuriyet Hükümeti (21.12.1987)

Başbakan Turgut ÖZAL tarafından 25 Aralık 1987 tarihinde TBMM'de okunan II. Özal Hükümetinin programında madencilik verileri yer oldukça kısadır. Programda ; "Madencilik; Sanayi sektörü içinde % 7,5, GSMN'da % 2,3 ve ihracatımızda % 3 civarında paya sahiptir.

İhracata dönük madencilik yatırımları büyük ölçüde sermaye, ileri teknoloji ve güçlü dış pazarlama gerektirmektedir. Bu üç unsurun makul ve gerçekçi bir şekilde bir araya getirilmesi için projenin özelliğine göre kamu sektörü, özel sektör ve dış yatırımların iştirakiyle ortaklıklar kurulmasını faydalı buluyoruz

Yerli ve yabancı yatırımların uzun vadede görevli bir yatırım ortamına kavuşabilmeleri için gerekli tedbirler alınmış, Maden kanunundan değişiklikler yapılmıştır.

Maden üretimini ve ihracatını en yüksek seviyeye çıkarmaya, maden ve petrol arama ve işletmesinde yerli-yabancı her çeşit imkandan en iyi şekilde faydalanmaya devam etmekte, kararlıyız." (5) demektedir.

1.32. Kırkyedinci Cumhuriyet Hükümeti (10.11.1989)

Başbakan Yıldırım Akbulut tarafından 10 Kasım 1989 TBMM'de okunan hükümet programında (6) "Bütün milletin istifadesine açık olabilecek orman, su, MADEN, Enerji gibi Tabii Kaynaklar milletin varlığı olarak düşünülmalıdır.

Bahis konusu kaynaklar, geliştirme ve işletme hakları devletin koyacağı esaslar içinde fertlere, fertlerin bir arada kuracakları teşebbüslere bırakılmalıdır." demektedir

1.33. Kırksekizinci Cumhuriyet Hükümeti

30.6.1991 günü TBMM'de Başbakan A. Mesut Yılmaz tarafından okunan hükümet programında madencilikle ilgili olarak Anavatan hükümetlerinin madencilik yaklaşımının devamı niteliğinde bir program getirmiştir. Programda "Anavatan Partisi Hükümetlerinin bu güne kadar maden ve madencilik konularına verdiği önem malumunuzdur. Ülkemizin maden potansiyelinin hızla ortaya çıkarılmasını, madencilik sektörünün modern ve etkin bir yapıya kavuşturularak potansiyelin en iyi şekilde değerlendirilmesi, işletilmesini ve pazarlanmasını sağlamak amacıyla Anavatan Partisi Hükümetlerinin almış oldukları tedbirleri ve teşvikleri daha da geliştirmek hedefimiz olmaktadır. Özel Sektör bu sahada daha da teşvik edilecektir. Devletleştirilmiş bulunan madenlerin iadesi veya özelleştirilmesi sağlanacaktır." (7) demektedir.

1.34. Kırkdokuzuncu Cumhuriyet Hükümeti

Başbakan Süleyman Demirel tarafından 25 Kasım 1991 tarihinde TBMM'de okunan koalisyon hükümeti programında madencilikle ilgili olarak "Madencilik Sektöründe en önemli husus, madenlerin verimli, etken ve rezervleri koruyan bir biçimde çıkarılmasıdır

Düşük tenörlü madenlerimizin üretme-arıtma-zenginleştirme işlemleri ile ilgili yatırımlar desteklenecektir.

Özellikle üstün teknoloji yatırımların sektöre çekilebilmesi amacıyla yabancı sermaye teşvik edilecektir." demektedir. (8)

SONUÇ

Hükümet programları dikkatle incelendiğinde görülecektir ki; Çoğu programda madencilik alanında yasal değişiklik yapılmasının gerekli olduğu belirtilmiştir. Daha Cumhuriyetin ilanından önce görevdeki İcra Vekilleri Heyeti'nin "..... Mevcut Maden Nizamnamesinin tadili suretiyle....." yeni düzenlemelerin yapılacağı ifadesi ile başlayan değişiklik istekleri daha sonraları göreve başlayan birçok hükümet programında da bazen aynı yönde, bazen de farklı biçimlerde yer almıştır.

Hükümetler madencilik alanında yasal değişiklikler yapılmasını gerekli gördükleri ve bu değişiklikler için tasarılar hazırladıkları halde, bu tasarılar bazı nedenlerden dolayı yasallaşmamıştır.

Cumhuriyet dönemi boyunca madencilikle ilgili değişik tarihlerde beş maden yasası yürürlüğe konmuştur. Bu da madencilik mevzuatında bir istikrarlılığın olduğunun en belirgin kanıtıdır.

Tüm bunlar, devletin madencilik alanında belirgin, kalıcı bir politikasının olmadığını göstermektedir.

Tüketildiğinde yerine yenisinin konulabileceği ormanlar konusunda devletin ötedenberi işlediği belirgin bir politikası vardır. Bu politika gereği ormanlar devle-

tin hüküm ve tasarrufu altında olup, özel mülkiyet konusu olamamaktadırlar. Diğer yandan, ülkemizin gelişmesinde ve ilerlemesinde anahtar konumunda olan, tüketildiğinde yerine yenisinin konulamıyacağı, yani "Yenilenebilir" olanağı bulunmayan madenler konusunda devletin, tüm hükümetlerce uygulanan bir "devlet politikası" bulunmamaktadır. Nihayet hükümetlerin siyasi görüşleri doğrultusunda değişik uygulamalar yapmaları da bu politikasızlığın bir sonucudur.

KAYNAKÇA

- Bilgin, C. Ahmet, **Türkiye'de ve Dünyada madencilik**, Ankara : Baylan Basımevi 1972, S 51-74
- Dağlı, Nuran ve Aktürk Belma, **Hükümetler ve Programları 1920-1960** Cilt. I.
- Dağlı, Nuran ve Aktürk Belma, **Hükümetler ve Programları 1960-1980**, Cilt II.
- Dağlı, Nuran ve Aktürk Belma, **Hükümetler ve Programları 1980 - 1987**, Cilt III.
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri** Ankara : Başbakanlık D ve M Daire Başkanlığı Yayını No : 11, Cilt II, 1978.
- Hükümet Programı**, Ankara : Başbakanlık Basımevi, 1979.
- Anavatan Partisi Programı, Seçim Beyannamesi, Hükümet Programı**, Ankara, Tisa Matbaası, 1987 s. 186.

Hükümet Programı, Ankara : Başbakanlık Basımevi, 1987, S 41-42.

T.C Resmi Gazete, 16.11.1989-Sayı : 20344, S. 12

T.C Resmi Gazete, 6.7.1991-Sayı : 20 921, S 19

- 1) Ahmet Can Bilgin, Türkiye'de ve Dünyada Madencilik, (Ankara : Baylan Basımevi 1972). S. 51-74
- 2) Türkiye Cumhuriyeti Hükümetleri, (Ankara, Başbakanlık o ve M Daire Başkanlığı Yayını No : 11, 1978 Cilt 11
- 3) Hükümet Programı, (Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1979) S 23
- 4) Anavatan Partisi Programı, Seçim Beyannamesi, Hükümet Programı, (Ankara, Tisa Matbaası.) S. 186
- 5) Hükümet Programı, (Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1987) S. 41-42.
- 6) T.C Resmi Gazete, 16 Kasım 1989-Sayı : 20344, S. 12
- 7) T.C. Resmi Gazete 6 Temmuz 1991 Sayı : 20921, S 19
- 8) Başbakanlık Basımevi, Ankara-1991, S 32